

ELEPHAS ANTIQUUS UIT NEEDE

door

G. M. RODING

Als er delen worden gevonden van een uitgestorven olifant, is men al gauw geneigd te denken, dat die aan de Mammoet hebben toebehoord.

Dit behoeft echter geenszins het geval te zijn.

Nederland heeft tijdens het Pleistoceen minstens vier soorten olifanten gekend en hoewel de mammoet blijkbaar het veelvuldigst optrad, moeten we toch altijd rekening houden met de overige.

Dit ervoeren we dezer dagen toen ons een „Mammoet” kies werd getoond, welke

Kiesfragmenten van *Elephas antiquus*, gevonden op de Needse Berg.

Foto J. Florijn, Enschede.

in Juni van dit jaar in Neede was gevonden. Het viel ons dadelijk op, dat de emaillijsten op het kauwvlak niet als bij de Indische olifant en Mammoet nagenoeg evenwijdig liepen, doch in het midden duidelijk uiteenweken en dus in dat opzicht meer overeenkomst toonden met de Afrikaanse olifant (de z.g. loxodontie).

Bij nader onderzoek bleek het dan ook een kies te zijn van *Elephas* (*Hesperoloxodon*) *antiquus* FALCONER, die zich van de Mammoet bovendien onderscheidt doordat de email laag vrij hoog boven de cement laag uitsteekt, terwijl ook het email patroon van de slechts even aangeslepen lamellen het specifieke kenmerk dragen van een langgerekte figuur in het midden en ringvormige aan de kanten.

Hoewel beide fragmenten vrijwel zeker bijeen behoren, ontbreekt er helaas nog teveel aan de kies om met stelligheid te kunnen constateren tot welke tandorde deze kies behoort.

Wel kunnen wij aan het enigszins holle kauwvlak zien, dat we hier een kies

uit de onderkaak voor ons hebben, gezien de helling en slijtfiguren van de linkerzijde.

De lengte van de fragmenten bedraagt resp. 8 en $4\frac{1}{2}$ cm; de lengte van de volledige kies schatten wij op ongeveer $15\frac{1}{2}$ cm, terwijl de breedste lamel $7\frac{1}{2}$ cm meet.

De achterste lamellen zijn sterk gekromd, hetgeen op een druk van achteren wijst. Hieruit kunnen wij dus concluderen, dat het niet de laatste, maar een van de voorgaande ware kiezen is (M_1 of M_2).

Op de vindplaats, de zandgroeve van de fa. Ordelman bij de begraafplaats op de Needse berg, was de situatie inmiddels dusdanig gewijzigd, dat men ons de juiste plek nog slechts vaag kon aangeven.

De wand van deze groeve vertoonde het volgende profiel:

Onder een halve meter bouwgrond ligt een dikke laag grof zand met grindbanden. Dat het ijs hier ook een woordje heeft meegesproken bewees een zwerfkei (zandsteen) van wel 'n veertig kg die we in gezelschap van schuifkeijtjes nog in situ op een diepte van $4\frac{1}{2}$ m onder het maaiveld tegenkwamen.

Nog bijna een meter dieper zou nu onze kies gezeten hebben. Nu ligt er op het Paludina-leem in de omgeving eveneens een zandlaag van ongeveer dezelfde dikte (v. Baren 1920, p. 626), zodat wij met het nodige voorbehoud onze kies wel tot dezelfde periode (Needien) kunnen rekenen.

Hij wordt trouwens door v. d. Vlerk en Florschütz (1950, p. 170) bij de zoogdierfauna van die tijd vermeld, terwijl Zonneveld (1942) een kies uit Leiden (stamboeknummer 14746) noemt, afkomstig uit de voormalige groeve van de Herikerberg bij Markelo.

Een en ander zou dus een nadere bevestiging kunnen zijn van de determinatie van Rutten en Zonneveld van die kies (Zonneveld, 1942, p. 80), terwijl de woorden „gebroken mammoetsbeenderen” bij Van Baren (1920, p. 626) correctie of aanvulling behoeven.

De conserveringstoestand van de beide fragmenten was zo slecht, dat ze dreigden tot stof uiteen te vallen. Gelukkig konden ze door snel ingrijpen voor verder verval worden bewaard.

Deze ongetwijfeld zeer belangrijke vondst werd door de eigenaar, de heer A. Buter te Goor, in bruikleen afgestaan aan het Natuurhistorisch Museum te Enschede.

Enschede, September 1953.

LITERATUUR

- J. VAN BAREN (1920) — De Bodem van Nederland — Deel II. Het Kwartair, Amsterdam.
 I. M. VAN DER VLERK en F. FLORSCHÜTZ (1950) — Nederland in het Ijstijdvak, Utrecht.
 J. I. S. ZONNEVELD (1942) — Kiezen van Nederlandse Elephantidae aanwezig in het Rijksmuseum. v. Geol. en Mineralogie te Leiden. Leidsche Geol. Mededel., deel 13, afl. 1, p. 76-88.

Ir. H. D. M. Burck zond ons namens de Geologische Dienst te Haarlem en het Geologisch-Mineralogisch Museum te Leiden de volgende mededeling:

GEOLOGISCHE RAPPORTEURS GEZOCHT.

Er is in de loop van de laatste jaren reeds enige malen geschreven over de verhouding amateurisme vakwetenschap in de geologie. Het is een onderwerp, dat zeker nog meer aandacht verdient dan het reeds heeft, al was het alleen maar om de wenselijkheid, dat de amateurs en de vakgeologen niet alleen elkaars activiteit waarderen, maar ook gebruiken. Ten dele gebeurt dit reeds. Amateurs, die zich met het oog op determinaties van fossielen e.d. tot de verschillende geologische instituten en musea wenden worden daar gaarne te woord gestaan en de heer Van der Lijn schreef eens dat het hartelijke welkom dat deze amateurs daar ondervonden een weldadige indruk maakte. Anderzijds is het werk van verschillende amateurgeologen (waaronder niet in het minst dat van de heer Van der Lijn zelf) wel degelijk van belang geweest voor de ontwikkeling van de geologische inzichten.

Niet alle amateurs volgen hun liefhebberij met de bedoeling een bijdrage te leveren tot de geologische wetenschap. Strikt genomen is dat ook niet nodig. Wanneer iemand louter voor zijn plezier een verzameling van mooie stenen aanlegt, behoeft men niet dadelijk van hem te vergen dat hij wetenschappelijk werk zal gaan doen, evenmin als men van iemand, die een mooie bloementuin om zijn huis aanlegt, onmiddellijk botanische publicaties zal verwachten.

Maar het zal bij het verzamelen van zwerfstenen kunnen gebeuren dat een zuiver voor de aardigheid aangelegde collectie exemplaren blijkt te bevatten, die voor de wetenschap van belang zijn en het zal eveneens kunnen voorkomen dat de amateur, die zijn vrije tijd besteedt aan het doen van geologische waarnemingen rondom zijn woonplaats de vak-geoloog door zijn lokale kennis op verschijnselen attent kan maken, die van belang zijn voor het begrijpen van de geologische geschiedenis van het betrokken gebied.

Nu is geologie geen meteorologie, interglaciale veenlaagjes zijn minder gemakkelijk als zodanig te herkennen dan onweersbuien, maar toch is het mogelijk om, evenals dat in de meteorologie het geval is, enkele amateurs als rapporteurs in te schakelen in het „officiële” onderzoek.

Het zou dan ook door de Geologische Dienst en de Geologische Instituten der verschillende Universiteiten zeer op prijs worden gesteld als zij op de hoogte konden worden gehouden van het bestaan of het (weder) in gebruiknemen van grind- of zandgraverijen, het verrichten van boringen, het ontstaan van belangrijke ontsluitingen bij weg- of kanaalaanleg, in bouwputten of dergelijke, van het vinden van fossielen (b.v. beenderen of kiezen) in dergelijke uitgraverijen of elders, van het bestaan van opvallende veenlaagjes, keienvloeren en zo meer.

Wanneer men aangaande dergelijke zaken een bericht stuurt, zal dit niet altijd tot gevolg hebben dat er de volgende dag een geoloog voor de deur staat om de genoemde ontsluiting of het gevonden fossiel te komen bestuderen. Maar wel kan men ervan verzekerd zijn dat van de mededeling nauwkeurig aantekening wordt gemaakt en dat er mogelijk een correspondentie volgt, waarna misschien eens een gezamenlijk bezoek aan het waargenomen object gemaakt zou kunnen worden.

Wanneer nu enkele amateur-geologen op deze wijze als rapporteur zouden